

**Ўзбекистан Республикасы  
Халық билимлендириў министрлиги**

**Әжинияз атындағы  
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық  
институты**

**2016-жыл «Саламат ана ҳәм бала жылы»на бағышлаған  
«Илим ҳәм тәлим-тәрбия – жәмийеттиң интеллектуал айнасы»  
атамасындағы Республикалық илимий  
теориялық ҳәм әмелий конференция  
МАТЕРИАЛЛАРЫ**



**2016 йил «Соғлом она ва бола йили»га бағишланган  
«Фан ва таълим-тарбия – жамиятнинг интеллектуал кўзгуси»  
мавзусидаги  
Республика илмий-назарий ва амалий анжуман  
МАТЕРИАЛЛАРИ**

**II бөлим**

**Нөкис-2016**

5) Responding to the content of the work that the learners give us as well as correcting the errors they make, by adding your own comments to their homework or establishing a dialogue through e-mail and learner diaries.

6) Making writing easier and more fun by doing group writing activities and group correction and editing of work. Process writing includes elements of this.

7) Supporting writing with reading. This not only helps learners develop the sub-skills they need but also helps them understand that good writing is a powerful and important communication tool.

### Literature

- 1) Arnold, Jane. Affect in Language Learning. Cambridge: Cambridge University Press. 1999
- 2) Boden, Margaret. The Creative Mind. London: Abacus. 1998
- 3) Carter, Ronald. Language and Creativity: the art of common talk. London: Routledge. 2004
- 4) Day, Richard and Julian Bamford. Extensive reading in the Second Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press 1998



## KO'P MA'NOLI FRAZEOLOGIZMLARNING LUG'ATLARDA AKS ETISHI

N.Sultanova – magistrant

Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Institut

Bittadan ortiq ma'noni anglatadigan o'z ma'nosini ifodalaydigan bitta so'zga ko'p ma'noni anglatadigan so'zlar ko'p ma'nonli so'zlar bo'lib, iboralarning ham talay qismida uchraydi. Polisemantik iboralarning ko'pi ikki ma'nonli; uch ma'nonli iboralardir, to'rt, besh ma'nonli iboralar sanoqli. Taxminan, tilimizdagi iboralarning beshdan bir qismi ikki va undan ortiq ma'noga egadir. Masalan, "o'rta solmoq" iborasining Sh.Rahmatullayev lug'atida ikki ma'nosi qayd qilingan. «Izohli lug'at»da esa iboraning uch ma'nosi ko'rsatilgan, shundan bittasi ko'pchilik muhokamasiga qo'yilgan – iboraning o'z ma'nosi bo'lsa, qolgan ikkitasi uning ko'chma ma'nolaridir. "Ishga solmoq" iborasi esa to'rt ma'nolidir. M.Sodiqova lug'atida esa uning faqat ikki ma'nosi ta'kidlangan. Lekin iboralarning ko'p ma'nonligini faqat lug'atlar asosida belgilash to'g'ri bo'lmaydi. Chunki lug'atlarda ko'pgina iboralarning polisemantik xususiyati to'la ochib berilgan emas. Masalan, adabiy tilda polisemantik harakterdagi "ko'zi moshdek ochildi" iborasi mavjud. Sh.Rahmatullayev lug'atida bu ibora bir ma'nonli sifatida «jazolab, hushyor qilmoq» tarzida izohlangan. «Izohli lug'at»da esa bu iboraning ikki ma'nosi ko'rsatilgan: 1) hushyor tortdi, o'ziga keldi; 2) asqotib, kuniga yarab juda xursand bo'ldi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, bu ibora badiiy nutq uslubida uch ma'nonli sifatida faol qo'llanadi. Masalan, birgina «Qutlug' qon» romanida bu ibora ikki marta qo'llangan. Dastlab romanda «ko'zi moshdek ochildi» iborasi Qambaralining Tanti-boyvachcha haqidagi nutqida bir necha iboralardan keyin qo'llangan bo'lib, o'sha iboralar «ko'zi moshdek ochildi» iborasidagi salbiy munosabat semasini ta'kidlab ko'rsatishga bo'ysundirilgan: «- Xo'jayinning karmoni o'pirilganga o'xshaydi. Tolei yo'q-da. Shu bu yil yutqizishdan boshi chiqmay qoldi. Nuqul «boy beradi». Davlat zo'r, unchalik bilinmaydi, ammo pirovardi yomon bo'ladi. Ana shunda ko'zi moshdek ochiladi». Ikkinchi marta bu ibora Salimboyvachcha nutqida qo'llangan. Endi «ko'zi moshdek ochildi» iborasida salbiy munosabat bilan birga kuchli tahdid semasi ham mavjud. «-Ko'zini moshdek ochib qo'yamiz... Uyi kuyadi, xonavayron bo'ladi».

«Bolalik» qissasida «ko'zi moshdek ochildi» iborasi kasal oyoqning tuzalishi, bolaning sog'ayib ketishi ma'nosini ifodalaydi. Endi ibora salbiy munosabat emas, balki ijobiy munosabat semasi mavjudligini alohida ta'kidlash lozim: «- Bo'ldi-bo'ldi, qutulding, chirog'im. Endi sog'san, - deydi boshimni silab ayol. - Bechora bolani shuncha qiynabsizlar, mana, ko'zi moshdek ochildi, - deydi ayol kulib, otamga qarab». «O'tgan kunlar» romanida bu ibora muallif nutqida qo'llangan bo'lib, «hushyor tortmoq» ma'nosini bildiradi: «Bu savoldan uning kayfi tarqalgandek bo'lib, ko'zlari moshdek ochildi».

Publitsistik uslubda ham «ko‘zlari moshdek ochildi» iborasi asosan xuddi ana shu ma‘nolarni ifodalashga xizmat qiladi. Masalan: «-*Ana shundagina ko‘zlari moshdek ochildi*».

Frazeologik polisememiyada ham, xuddi leksik polisememiyada bo‘lganidek, bosh (asos) ma‘no va yasama (hosila) ma‘no farq qilinadi. Leksik polisememiyada asos ma‘no to‘g‘ri ma‘noga, hosila ma‘no esa ko‘chma ma‘noga teng; frazeologik polisememiyada, bundan farqli ravishda, asos ma‘no ko‘chma ma‘no (obrazli ma‘no) bo‘ladi. Chunki har qanday frazeologik ma‘no ustama, ko‘chma ma‘no sifatida yuzaga keladi.

Frazeologik birliklarda ma‘no taraqqiyoti ikki usul: ko‘chirish va tadbiiq usuli bilan amalga oshadi. Ko‘chirish usullaridan metafora asosiy o‘rinni egallaydi. Masalan, *ko‘ngl(i) ko‘tarmaydi* iborasi birinchi ma‘nosida («eb-icha olmaslik») narsalarga nisbatan ishlatilsa, ikkinchi ma‘no («yoqtirmaslik») bu iborani «ovqat»dan boshqa narsalarga ko‘chirish asosida shakllangan.

Tadbiiq usulida ibora nom sifatida, masalan, bir predmetdan boshqasiga ko‘chirilmaydi, balki ma‘no mavjud ma‘noga xos semantik chiziqni davom ettirish orqali yuzaga keladi. Frazeologik ma‘nolarning bir-biridan o‘rib chiqmaganligini, jumladan, *tili chiqdi* iborasi («indamay yurgan kishi gapiradigan bo‘lib qoldi») birinchi ma‘nosidan («nutqqa ega bo‘lmoq») ko‘chirish asosida yuzaga kelgan: go‘dakda voqe bo‘ladigan hodisa katta yoshli kishiga ko‘chirilgan. Bu iboraning uchinchi ma‘nosi («aytisha boshlamoq») ikkinchi ma‘noning tadbiiq taraqqiyoti natijasida yuzaga kelgan («gapira boshlash», «aytisha boshlash»).

Ko‘p ma‘noli iborada uning ma‘nolari asosan biri ikkinchisidan o‘rib chiqqan bo‘ladi. Masalan, *bel bog‘lamoq* iborasi uch ma‘noli bo‘lib [1] “shaylanmoq, otlanmoq”; 2) “astoydil kirishmoq” 3) “ahd qilmoq”], ikkinchi ma‘nosi birinchi ma‘nosidan, uchinchi ma‘nosi ikkinchi ma‘nosidan o‘rib chiqqan.

Ba‘zi iboralarda uning ma‘nolari biri ikkinchisi uchun asos vazifasini o‘tamaydi, har biri o‘zicha shakllangan bo‘ladi, voqelikdan har xil obraz olish asosida yuzaga keladi. Frazeologik ma‘nolar bir-biridan o‘rib chiqmaganligini, jumladan, ibora tarkibidagi bir so‘z-komponentning boshqa-boshqa leksik ma‘noda qatnashuvi bilan izohlash mumkin. Masalan; *xayol(i)ga kelmoq* ma‘nosi ikki ma‘noli; 1) «o‘ylamoq, idrok qilmoq, fahmlamoq», 2) «xotirasida tiklanmoq». Bu ibora tarkibidagi *xayol* so‘zi birinchi frazeologik ma‘noda «o‘y, fikr» ma‘nosi bilan, ikkinchi frazeologik ma‘noda esa «xotira» ma‘nosi bilan qatnashgan. Umuman, ma‘nolari biri ikkinchisidan o‘rib chiqmagan iboralarda ma‘no taraqqiyoti omonimiyaga juda yaqin turadi.

### Adabiyotlar

1. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilinig frazeologik lug‘ati. –Toshkent, 1992.
2. Sodiqova M. Kratkiy uzbeksko-russkiy slovar ustoychivix viraajeniy. Qisqacha ruscha-o‘zbekcha barqaror iboralar lug‘ati. –Toshkent, 1994.
3. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. –Toshkent, 1992.



## DEVELOPING WRITING TO ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN

N.Kurtebaeva-teacher

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

Writing is not produced in one sitting; it develops gradually over time as we move back and forth through the process of writing.

Writing is a critical part of work and helps us to decide what we think a text mean and how we read to it. It’s a kind of recording our thinking. It’s a way of discovering what we think in the first place. When we write we challenge an author’s position, explore ideas, read to an author’s view, relate points to our own experience and etc.

The students are always asked to write some short stories or compositions on the text they’ve read or a kind of character, character sketches or descriptions. When they start to write, it presents a lot of problems. They, usually, are not self-conscious of what they are writing and always fear of using incorrect grammar.

## МАЗМУНЫ:

<b>Оразымбетов Қ.К.</b> Илим ҳам тәлим-тәрбия – жәмийеттиң интеллектуал айнасы....	<b>3</b>
--	----------

### 2 СЕКЦИЯ ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

<b>Қурамбоев К.</b> Адабиёт – жамият ва халқ ахлоқининг маънавий кўзгуси.....	<b>6</b>
<b>Кошанов М., Уснатдинова Д.</b> Некоторые вопросы современной каракалпакской ономастики.....	<b>7</b>
<b>Бекбергенова М.</b> Әдебий жанр типологиясы.....	<b>9</b>
<b>Досымбетова А.</b> Т.Қабулов лирикасында лирикалық образлар.....	<b>10</b>
<b>Матмуратова Р.</b> Қарақалпақ комедиясында ишки конфликт.....	<b>12</b>
<b>Матмуратова Р.</b> Поэзияда сүүретлеу усылының әҳмийети.....	<b>13</b>
<b>Жаксылықова А.</b> И.Юсупов поэзиясында анафоралардың колланылыуы.....	<b>14</b>
<b>Mamirbaeva D., Allambergenova K.</b> Some aspects of teaching critical thinking.....	<b>15</b>
<b>Қурбаниязов Г.</b> Истиклол ва ўзбек тили.....	<b>17</b>
<b>Қурбаниязов Г.</b> Ижтимоий тилшуносликнинг тадқиқот методлари.....	<b>18</b>
<b>Даулетмуратова Х., Нуренова А.</b> Некоторые методы структурного анализа наименований по ономастической модели.....	<b>19</b>
<b>Mamirbaeva D., Ibragimova A.</b> Some categories of assessment in language teaching....	<b>21</b>
<b>Allambergenova N., Ibrohimova D.</b> Nodira ijodini o'rgatish usullari.....	<b>22</b>
<b>Vorasheva A.</b> Using role play to improve speaking skill.....	<b>24</b>
<b>Байниязова С.</b> Использование информационных технологий в преподавании немецкого языка.....	<b>25</b>
<b>Allanazarova F., Saidova M.</b> Making writing more communicative.....	<b>26</b>
<b>Sultanova N.</b> Ko'p ma'noli frazeologizmlarning lug'atlarda aks etishi.....	<b>28</b>
<b>Kurtebaeva N.</b> Developing writing to elementary school children.....	<b>29</b>
<b>Ruzimov Sh., Nawrizbaeva A.</b> Theoretical approach of phraseological units.....	<b>31</b>
<b>Vorasheva A.</b> B2 ready as a course book for ESP students.....	<b>32</b>
<b>Ruzimov Sh., Khalmuratov I.</b> Nonverbal communication.....	<b>33</b>
<b>Алламбергенов Ҳ.</b> Туркий халқлар эртақларида бир кўзли одам тимсоли.....	<b>34</b>
<b>Қурбанбаева Б.</b> Қарақалпақ тили кубла диалектиниң өзине тән өзгешеликтери.....	<b>36</b>
<b>Джумамуратова Г., Елмуратова З.</b> Использование контрольных средств при обучении иностранного языка.....	<b>38</b>
<b>Бабажанова К.</b> Аффиксация инглиз тилинде фейил сөзлерди жасаўдың әҳмийетли усылларынын бири.....	<b>39</b>
<b>Бауатдинова С.</b> Дәстанлардан таралған халық қосықлары.....	<b>41</b>
<b>Dauletmuratova Kh., Tlektsov F.</b> Phraseological units in English newspaper articles...	<b>42</b>
<b>Allambergenov N., Qo'shayeva N.</b> Adabiyot darslarida „Kuntug'mish“ dostonini o'rgatishning samarali usullari.....	<b>43</b>
<b>Ruzimov Sh., Yembergenova D.</b> Comparative analysis of synonymic groups in English and Uzbek.....	<b>46</b>
<b>Matjanov Sh.</b> She'riyatda umuminsoniy g'oyalarning badiiy talqini.....	<b>47</b>
<b>Арзиева Б., Алламбергенова К.</b> Использование глагольной полисемии в практическом курсе английского языка.....	<b>48</b>
<b>Ruzimov Sh., Abdijamilov F.</b> Synonymy in Shavkat Butayev's dictionary.....	<b>49</b>
<b>Allambergenov N., Safarboyeva Sh.</b> „Revizor“ komediyasida satirik kulgi.....	<b>50</b>
<b>Allanazarova F., Ganiyeva Z.</b> Principles of learning and teaching vocabulary...	<b>52</b>
<b>Ктаубекова З., Қайырнazarova R.</b> J.Dilmuratov dóretiwshiliginde hayal-qizlar temasiniń sawleleniwi.....	<b>53</b>
<b>Алламбергенов М., Тажетдинова А.</b> Инглис тилиндеги қоспа толықлаўыш	